

Utbildningsdepartementet

Yttrande över Statens skolverks redovisning av uppdrag om ett nationellt professionsprogram (U2024/01380)

Statens institutionsstyrelse (SiS) har beretts tillfälle att svara på ovanstående remiss. Sammanfattningsvis har SiS inga synpunkter på den föreslagna utformningen av professionsprogram respektive meriteringssystem, men invänder mot att lärare och rektorer inom SiS skolverksamhet inte skulle omfattas. Myndigheten bedömer att detta skulle få kraftigt negativa konsekvenser för de barn och ungdomar som placeras hos SiS.

SiS skola – en vanlig skola med ovanliga förutsättningar

Statens institutionsstyrelse bedriver individuellt anpassad tvångsvård med stöd av lagen (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) och lagen (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall (LVM). SiS ansvarar också för verkställigheten av sluten ungdomsvård enligt lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård (LSU), samt tar ta emot barn, ungdomar och klienter för frivillig vård enligt bestämmelserna i socialtjänstlagen (2001:453), SoL.

SiS är huvudman för skolenheter på myndighetens 21 särskilda ungdomshem. Skolverksamheten är inte en del av skolväsendet utan bedrivs som en särskild utbildningsform i enlighet med 24 kap. 8–9 §§ skollagen (2010:800). Enligt dessa bestämmelser ska SiS anordna utbildning motsvarande grundskola, anpassad grundskola, specialskola, gymnasieskola och anpassad gymnasieskola. I utbildningen ska SiS tillämpa relevanta bestämmelser i skollagen vilket innebär att SiS berörs på motsvarande sätt som huvudmän inom skolväsendet av reformer och insatser som påverkar exempelvis skolpersonalens professionsutveckling, elevhälsa, myndighetsutövning i skolan samt utbildningens innehåll, omfattning och kvalitet. Våra skolor står också under Skolinspektionens tillsyn.

Varje läsår får cirka 1 400 elever sin rätt till utbildning tillgodosedd under SiS huvudmannaskap och över 90 procent av de barn och ungdomar myndigheten tar emot går i skolan under sin placering. Eleverna är placerade hos oss alltifrån några veckor till flera år. Många av våra elever har haft en i olika utsträckning problematisk skolgång innan de kommer till SiS; ofta med många skolbyten, hög frånvaro och outredda inlärningsvårigheter eller funktionsnedsättningar. Det är också vanligt att eleverna har låg tillit till vuxna generellt, ett omfattande stödbehov och att de tidigare har gått om någon årskurs eller blivit avstängda från undervisningen under en eller flera perioder. Omkring 95 procent av våra elever har behov av särskilda stödinsatser, vilket ställer höga krav på både skolpersonalens kompetens och skolans flexibilitet.

Varje skolenhet leds av en rektor och inom skolorganisationen arbetar närmare 300 lärare, rektorer, studie- och yrkesvägledare samt specialpedagoger. Behörigheten hos lärarna är idag hög inom SiS skola och ligger runt 90 procent. Med tanke på vår elevgrupps utmaningar, strävar vi särskilt efter att anställa erfarna lärare som kan möta målgruppens skiftande behov. Därför är både våra rektorer, lärare och annan skolpersonal vanligtvis tidigare arbetat i en skola inom skolväsendet, och som ett led i sin professionella utveckling ibland går tillbaka till en anställning utanför SiS. Detta ser vi som något positivt och värdefullt för elever och lärare, både inom SiS och i andra skolor.

Synpunkter på förslaget

I det förslag till nationellt professionsprogram och meriteringssystem som nu remitterats, är rektorer och lärare inom särskilda utbildningsformer uteslutna. Skolverket konstaterar att de resurser som kommer att vara tillgängliga bör vikas åt verksamma förskollärare och lärare, och att det av det följer att enbart förskollärare och lärare inom skolväsendet ska ha möjlighet att meritera sig. Dock gör de inte någon analys av vilka konsekvenser detta förslag kommer att få för det utbildningsformer som utesluts, och tar överhuvudtaget inte upp detta i sin konsekvensutredning.

SiS vill understryka att lärare på särskilda ungdomshem i allra högsta grad är yrkesverksamma. Som beskrivits ovan arbetar de väl förankrat i skolans styrdokument och är i hög utsträckning legitimerade. Det uppdrag SiS lärare och rektorer har ställer dessutom stora krav på förmågan att skapa relation och pedagogisk allians med unga människor som befinner sig i en utsatt situation. Våra elever kommer och lämnar löpande under året och lärarna ska klara att både individualisera och differentiera undervisningen för att möta en skiftande elevgrupp som ofta har stora behov av anpassningar. De måste också snabbt och flexibelt kunna inhämta, värdera och dokumentera underlag för bedömning utifrån skolans mål. Det är svårt att se varför det inte skulle anses vara meriterande att arbeta som lärare i en sådan verksamhet.

Det är därutöver myndighetens övertygelse att det skulle få förödande konsekvenser för vår skolverksamhet om det inte skulle räknas som meriterande att arbeta som lärare hos oss. Myndighetens möjligheter att rekrytera behöriga lärare och rektorer till våra skolor skulle minska drastiskt eller upphöra helt, liksom möjligheten att behålla den skolpersonal vi har idag. Förutom SiS kommer detta även att påverka sjukhusskolorna och Kriminalvården, vilket är särskilt problematiskt i ett skede då de senare behöver rekrytera många nya lärare för att erbjuda utbildning motsvarande både grund- och gymnasieskola från och med halvårsskiftet 2026.

Som regeringen själv lyfter i många sammanhang, visar forskning på stora brister när det gäller placerade barns hälsa och skolgång. Omvänt har en lyckad skolgång visats vara en viktig skyddsfaktor när det gäller barns och ungas framtida utveckling. Det vore därför mycket olyckligt att införa nya bestämmelser som får som konsekvens att de institutioner som har i uppdrag att erbjuda utbildning till några av samhällets mest utsatta barn och ungdomar inte kommer att kunna rekrytera behöriga lärare till sina skolor och därmed inte heller kunna erbjuda en fullgod skola. Det kan också ifrågasättas om det är lämpligt att genomföra en sådan reform utan att det har gjorts någon egentlig konsekvensanalys av vilka effekter det kommer få de verksamheter som utsluts.

SiS lyfte redan i sitt remissvar på betänkandet Med undervisningsskicklighet i centrum – ett ramverk för lärares och rektors professionella utveckling (SOU 2018:17) att myndighetens skolpersonal bör omfattas av ett kommande professionsprogram och att detta behövde tydliggöras. I efterföljande propositionen Nationellt professionsprogram för rektorer, lärare och förskollärare (Prop. 2022/23:54) förtydligar regeringen dock att det nationella professionsprogrammet bör avse skolväsendet. Samtidigt anger regeringen att den delar SiS uppfattning att det är viktigt att även lärare i särskilda ungdomshem får del av kompetensutveckling, samt att det inte kommer att finnas något som hindrar att de kompetensutvecklingsinsatser som Skolverket utvecklar inom ramen för den nya strukturen även används utanför professionsprogrammet. Regeringen bemöter dock inte i propositionen frågan om huruvida lärare som undervisar i särskilda skolformer enligt 24 kap. skollagen ska utslutas från meriteringssystemet.

Skolverket berör inte i sin redovisning huruvida lärare och rektorer inom särskilda utbildningsformer kommer att kunna ta del av kompetensutvecklingsinsatser inom ramen för professionsprogrammet. Detta behöver därför förtydligas i enlighet med vad som angavs i propositionen, både när det gäller nya insatser som utvecklas inom ramen för professionsprogrammet och för redan existerande som föreslås lyftas in i det nya ramverket. Idag omfattas t.ex. SiS av Lärarlyftets kurser, som föreslås ingå i den nationella strukturen för kompetensutveckling framöver. Liksom många skolhuvudmän ser SiS ett stort behov av branschspecifik kompetensutveckling för

yrkeslärare och det är positivt att Skolverket lyfter fram behovet av att utveckla sådan. Även här är det viktigt att inte utesluta yrkeslärare verksamma inom SiS skola.

Som Skolverket skriver i sin redovisning, handlar professionsprogrammet i grunden om att förbättra undervisningen och stärka barns och ungas rätt till likvärdig utbildning – oavsett huvudman, var i landet man bor eller utbildningsform. SiS delar till fullo denna inriktning. Skolverket skriver vidare att de bedömer att förslagen kommer att stärka barns rätt till utbildning i enlighet med artikel 28 och 29 i FN:s konvention om barnets rättigheter. Vi ser istället att förslagen kommer att begränsa rätten till utbildning för de barn och unga som placeras hos oss.

Tiden på SiS är för många en möjlighet att skapa en skolidentitet och förutsättningar för en fortsatt skolgång. En förutsättning för att klara detta uppdrag är att SiS kan såväl rekrytera som behålla och vidareutveckla de allra mest kompetenta lärarna och rektorerna. Mot bakgrund av detta är det av största vikt att lärare inom SiS omfattas av meriteringssystemet och att våra lärare och rektorer i alla fall inte utesluts från att ta del av kompetensutvecklingsinsatser inom ramen för professionsprogrammet.

Beslut i detta ärende har fattats av skolchefen Karin Soffiantini. Föredragande har varit utredaren Lena Jutdal.

Karin Soffiantini

Lena Jutdal